

VÄXJÖ

BLADET

LÖSNUMMER

50 öre

Nr 136

ARG 159

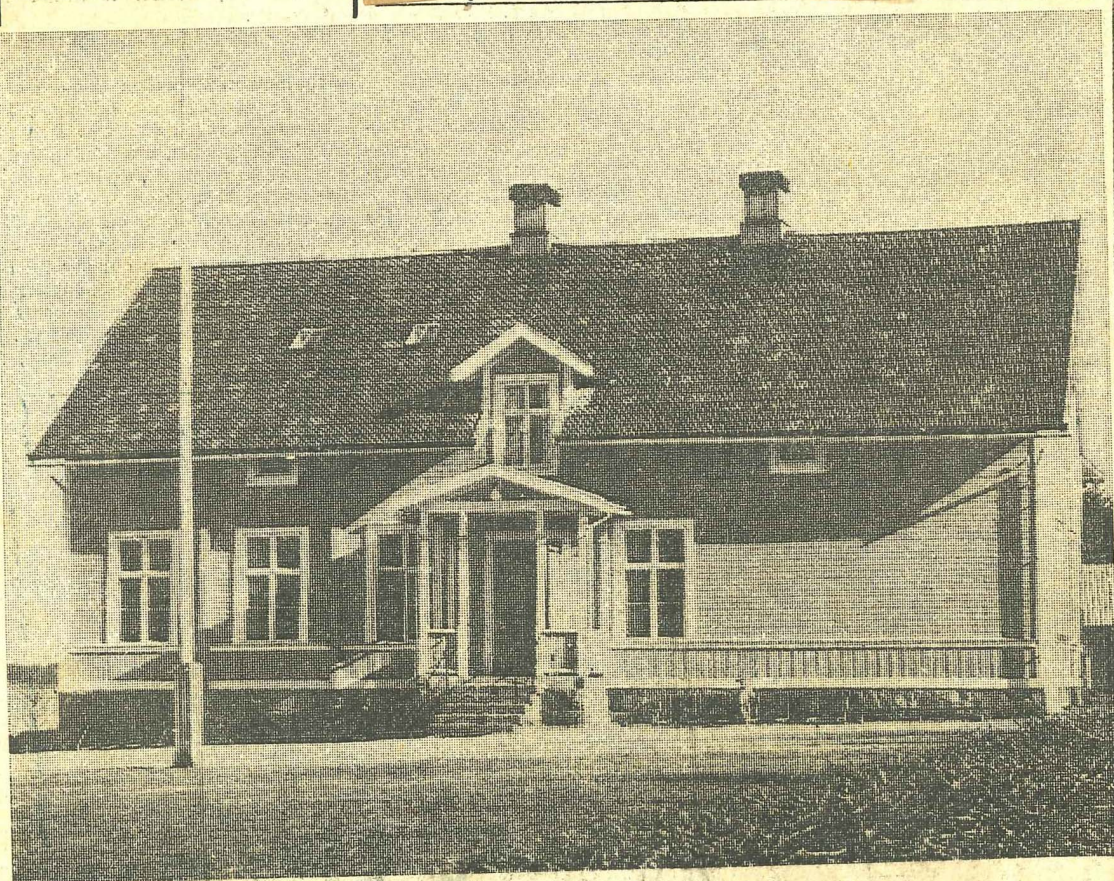
Fredagen den 14 juni 1968

*Den 106:e
skolexamen
den sista!*

□ Byskolornas tid är förbi, Fransson från Södra Sandsjö. skriver idag Anton-Julius Fransson från Södra Sandsjö. Han gör så efter att ha be- vistat den etthundrasjätte skolavslutningen i Hensmåla skola — hans egen skola för snart 60 år sedan, och som nu läggs ned.

□ Utvecklingen är inte myc- ket att göra åt, fortsätter han, men för varje byskola som läggs ned blir landsbygden fattigare.

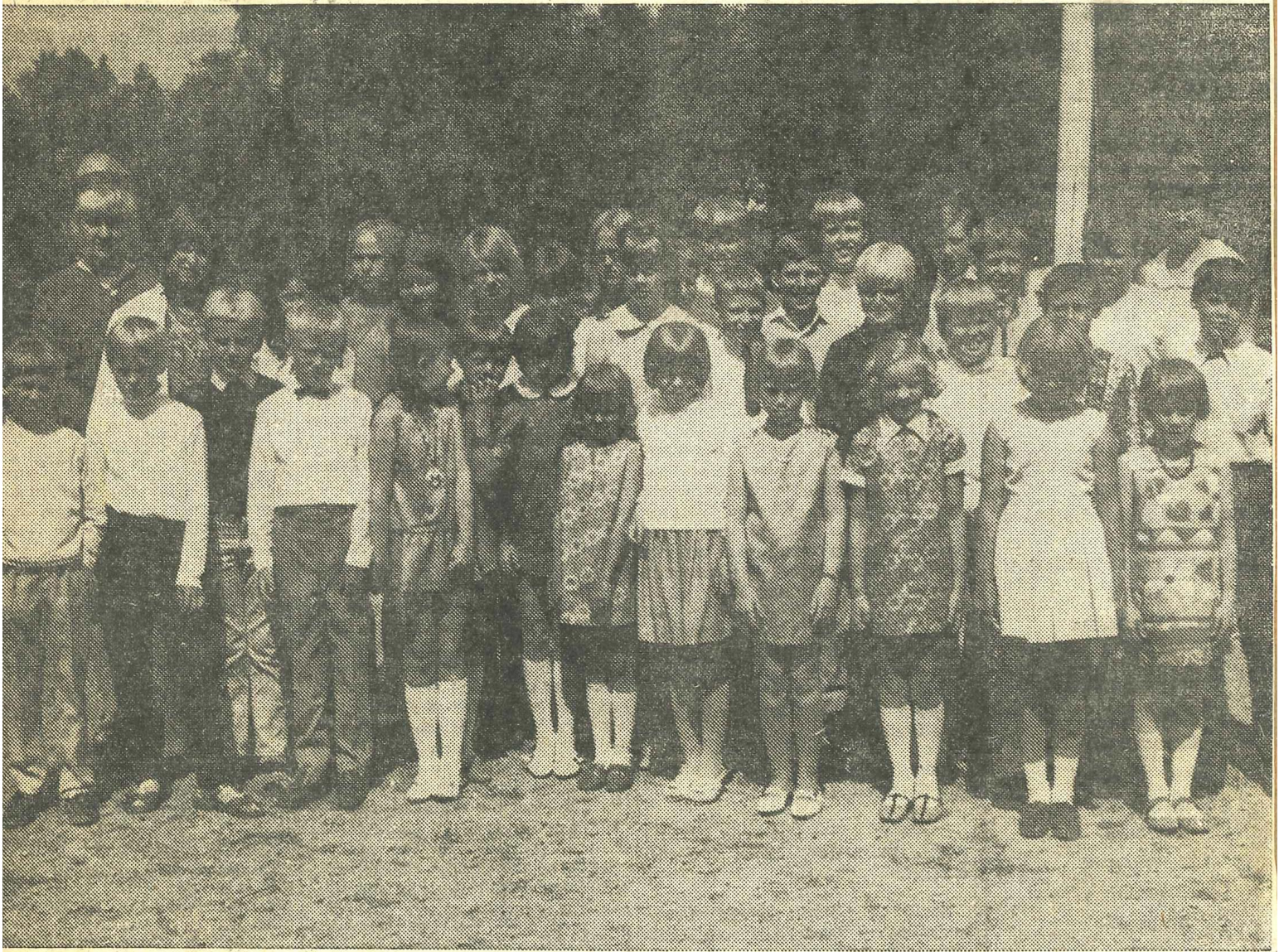
SIDAN 9

Hensmåla skolhus i S. Sandsjö, som nu har tjänat ut.

FREDAGEN DEN 14 JUNI

Till minnet av en byskola

Den sista kullen skole lever i Hensmåla byskola.

S. SANDSJÖ (SGT)

Härom dagen bevistade jag en skolavslutning i Hensmåla skola, Södra Sandsjö. Det var den ett-hundrasjätte skolavslutningen i den skolan — och den sista. Byskolornas tid är som bekant förbi. De läggs ned på löpande band och skolhusen säljs, blir bostadshus, verkstadslokaler, sommarbosäder. Somliga rivs ned. Skoleleverna transporteras med skolbussar till centralskolorna. Den utvecklingen är det inget att göra något åt. Men för varje byskola som läggs ned blir landsbygden fattigare.

Denna sista skolavslutning i Hensmåla skola skilde sig väl inte nämnvärt från andra sådana. Det var de vanliga förhåren, det var sång och versläsning av eleverna, avtackning av lärarna, blommor. Men det fanns dock något som var annorlunda. Detta något var inget som man kunde se, bara förnimma med sina sinnen, ett stilla vemod sådant som man känner i avskedsögonblick. Det var ju en för byn historisk händelse vi upplevde: likvideringen av en över hundraårig byskola.

Själv hade jag vissa besvär med att koncentrera mig på vad som hände omkring mig. Jag upplevde två skolavslutningar samtidigt, trots att det låg 58 år emellan dem.

Sist jag var med på en skolavslutning i Hensmåla skola var 1910. Då var jag själv en av eleverna. Det var min sista skola som avslutades.

Det var inte mycket som var sig likt nu mot då. Skolsalen var visserligen densamma men ändock annorlunda. Medan lärarna frågade och barnen svarade satt jag och minde hur det var för 58 år sedan och möblerade om skolsalen. Jag bytte ut det ynka lilla skrivbordet på katedern mot den pampiga pulpet, som fanns där på min tid. Jag placerade vår svarta tavla på sin plats vid sidan om katedern. Denna tavla hängde inte på väggen som den nuvarande utan var fristående, monterad på ett ställ liknande ett staffli. Och den var svängbar. Oljekaminen bytte jag ut mot vår ståtliga vedkamin, vars eldning vi elever själva fick ombesörja. Och jag trollade fram våra skolbänkar. Det var tvåmansbänkar. De var nya för 58 år sedan. Men de räckte inte, ty vi var många elever. Därför hade nederst på pojksidan placerats två bänkar från den gamla skolan med plats för fyra i varje bänk. Bänkklocket var gemensamt för alla fyra.

Medan jag sysslade med denna ommöblering lyssnade jag med ett halvt öra på den pågående lektionen och konstaterade att den också var annorlunda än på min tid. Här var det korta frågor och korta svar. Vi fick rabbla upp långa inlärd läxor.

Och eleverna! De var säkert inte på långt när så rädda som vi brukade vara på skolavslutningarna. Vi var rädda för prästen, som alltid var närvarande, vi var rädda för läraren, rädda för att inte kunna svara rätt, rädda för att få skämmas inför föräldrar och grannar.

Men de här eleverna var inte rädda, inte nervösa. De var lugna och avspända. Men så var de också mer förnuftigt klädda än vi. Vi bar mörka kläder med dålig passform. Och så hade vi stjärkrage, ett uppstående elände, som hängde fast vid ett styvt bröstveck. Den påminde för resten om prästernas rundkrage, dock med den skillnaden att vår stjärkrage inte var bakvänd. Den

skavde och irriterade. Om vår intelligensnivå föreföll åhörarna på skolavslutningarna låg, så berodde detta till inte ringa grad på stjärkragen. Nuvarande skolelever är förskonade från detta plågoris.

*

Nu finns i Hensmåla by två skolhus som tjänat ut: det äldsta där den första terminen hölls 1862, och den andra som uppfördes 1902 och tjänstgjort tills nu. Skolhusen finns kvar men skolan har upphört.

Förvisso har byskolorna fyllt en mycket viktig uppgift, främst naturligtvis för skolundervisningen men även i andra avseenden, kanske alltför litet uppmärksammande. Harry Blomberg skrev en bok som han kallade "Landets lägor". Den handlar om pionjärerna inom det fria folkbildningsarbetet. Till dessa hörde framför allt lärarna. Det var i de små byskolorna som landets lägor brann och lyste.

Detta gällde även Hensmåla skola. Visserligen var inte mina lärare engagerade i folkbildningsarbetet utöver lärartjänsten, men skolan, skolhuset, tjänstgjorde dock som en liten kulturhård i en liten by.

Redan i det gamla skolhuset hölls föredrag och föreläsningar. Bl. a. jordbruksaposteln P J Rösiö talade där en gång. Det var säkerligen ett föredrag, som hensmålaborna inte hört maken till varken förr eller senare. Det berättas om Rösiö att han kunde tala om gödselvärd så att publiken ömsom grät och ömsom skrattade. Det finns många samtida vittnesbörd om att detta är sant.

I det andra skolhuset och i den sal där vi nu satt har hållits många föredrag och föreläsningar. Jag hörde de flesta fram till 1921, då jag flyttade från S. Sandsjö. Där lyssnade jag första gången till ett jordbruksföredrag, där såg jag skioptikonbilder första gången i mitt liv och hörde för första gången en reseskildring. Denna sistnämnda minns jag alldeles särskilt. Den handlade om Danmark, mest om danska jordbruksförhållanden. Jag upplevde det danska landskapet så intensivt som om jag hade gjort resan i verkligheten. Jag hade då inte varit längre bort från S. Sandsjö än i Ronneby och Växjö. Jag undrar om det inte var detta föredrag som väckte min lust att resa, en lust som har varit otroligt seglivad.

Det var för resten ämnet jordbruk och husdjurskötsel som dominerade bland föreläsningssämnena. Därefter kom nykterhetsfrågan och något senare det fria folkbildningsarbetet, som vid den tiden hade börjat tränga ut i bygderna tack vare de förut nämnda "landets lägor".

Bakom anordnandet av nykterhetsföredragen stod småbrukaren, sedermera riksdagsmanen Hjalmar Svensson i Grönvik. Han var initiativtagare till och länge den ledande kraften i logen Nils Dacke av IOGT, vilken en längre tid disponerade slöjd-salen i andra våningen i Hensmåla skolhus. Där anordnades föredrag och fester med anknytning till nykterhetsrörelsen och folkbildningsarbetet. I ett annat rum i samma våning hade logens studiecirkel sitt bibliotek, vars bibliotekarie jag var under några år. Med igenkännandets glädje har jag hittat åtskilliga av detta biblioteks böcker i nuvarande kommunbiblioteket, i vilket logen Nils Dackes bibliotek uppgick

Från min första termin i småskolan har jag ett outplånligt minne: invigningen av skolans flagga. Det var 1903, året efter det att nya skolan tagits i bruk. Dåvarande stinsen vid Hensmåla station J. A. Franzén som numera bor i Dångemåla, ställde sig i spetsen för en insamling till flaggstång och flagga vid skolan.

Vi följde med intresse flaggstångens iordningställande från det den kom från skogen och lades på bockar på skolgården tills den vitmålad och fin restes av kraftiga armar.

Flaggan skulle invigas och hissas första gången vid terminsavslutningen det året. Det var en stor dag i Hensmåla, ty dittills hade ingen flagga vajat på någon stång i den byn. Den skolavslutningen var också mer talrikt besökt än vanligt.

Franzén överlämnade med några ord flaggan och flaggstången till skolan, och så gick flaggan i topp. Vi barn stod som tända ljus och beskådade detta, som säkerligen ingen av oss varit med om förut. Och så sjöng vi så gott vi kunde en sång, vilken var skriven av Franzén och även tonsatt av honom. Jag återger här några strofer av sången. Anslaget löd så här:

"För oss små som stora
högtid är i dag.
Kring vår nya fana
var och en är glad.
För den friska vinden
duken gul och blå
svajar högt på stängen
som vid skolan står".

Och så här löd slutstrofen:
"Gud vårt land beskydde,
frälse oss från strid!
Må vår svenska fana
städse båda frid".

Hur intensivt vi barn upplevde denna flagginvigning framgår av att många av oss, som nu är i sjuttio-årsåldern och däröver, alltfjämt minns sången, både orden och melodin.

I skolhuset hölls också varje år husförhör, "läsmöte" sa vi här. De var inte särskilt efterlängtrade av oss skolelever. Vi måste ju inställa oss för att av prästen bli förhörda i vår kristendoms-kunskap. Prästen ställde så besvärliga frågor, tyckte vi. Men det var inte utan att vi log skedglatt inom oss själva åt de äldres svar och deras sätt att läsa innan-till. Här var ett av de få områden där vi tyckte att vi kunde hävda oss gent emot de äldre.

*

Jag har här sökt ge några exempel på den roll byskolan spelade utöver eller vid sidan av sin egentliga uppgift. I en tid då det inte fanns radio, inte TV, inte bio och då inte heller tidningar förekom i alla hem, bröts bygdernas isolering genom arrangemang av olika slag som anordnades i byns skolhus. Nya rön på jordbrukets och husdjurskötselns områden, nya idéer som rörde sig i tiden på de idella och politiska områdena slussades via byskolorna ut i bygderna. Byskolorna var små kul-